

20.09.2023

Група № 24

Мегей А.В.

Історія України

Урок № 3

Тема: Встановлення кордонів УРСР із сусідніми державами. Депортація за «обміном населення» між УРСР та Польською Народною Республікою (1944-1946 рр.). Операція «Вісла». Обмін територіями 1951 р.

Хід уроку

1. **Перегляньте відео-матеріал:** <https://www.youtube.com/watch?v=XgWveKa2Gg8>

2. **Опрацюйте конспект уроку:**

Установлення кордонів УРСР із сусідніми державами внаслідок переділу західноукраїнських земель.

Одним із результатів Другої світової війни стали територіальні зміни України.

Договори з Польщею

- 1944 р. Польща та СРСР укладання Люблінської угоди: Польща погодилася на зміни кордонів 1939 р.; частина українських земель (Холмщина,

Лемківщина, Надсяння, частина Підляшшя) з населенням майже 800 тис. українців передавалася Польщі.

- 16 серпня 1945 р. — укладення договору про радянсько-польський кордон, який встановлювався по «лінії Керзона» з відхиленням на схід (тобто на користь Польщі) на 5–8 км, а в окремих районах — навіть на 17–30 км.
- **1951 р.** — остаточно встановлено західні кордони України.

Договір з Румунією

1947 р. радянсько-румунський договір закріпив кордони, установлені в 1940 р.: до УРСР остаточно відійшли Північна Буковина та Південна Бессарабія

Договір із Чехословаччиною

1945 р. договір між Чехословаччиною та СРСР передав Закарпаття до УРСР, на підставі чого було створено Закарпатську область.

У результаті більша частина українських земель об'єдналася в кордонах однієї держави.

Масові депортації (1944–1946 рр.). Операція «Вісла»

Обмін територіями супроводжувався й масовими переселеннями. Здебільшого людям не давали вибору та переселяли насильно, проти їхньої волі. Більшість переселень набули характеру депортації.

У **1944** році почався перший етап переселення людей із прикордонних земель між Польщею та Радянською Україною. У цей час переселення було добровільним.

Поляки і євреї, які мали право на виїзд до Польщі як громадяни Другої Речі Посполитої, переселялися охоче, щоб уникнути колгоспного рабства. А от українці і українки, які проживали на території Польщі, не мали бажання переселятися до СРСР. Добровільними переселенцями стало близько 80 тис. людей, але й багато з них переселилися під тиском терору польських збройних сил.

Небажання українського населення переселятися до тоталітарного Радянського Союзу призвело до того, що розпочалася примусова депортація. Тодішній польський уряд, який був прорадянським, у взаємодії з прикордонними військами НКВС у 1945 році почав примусове переселення українців до СРСР. Проводили генеральні прочісування лісів, масові облави, зухвалі напади на

українські села. У всіх цих акціях польське військо й спецзагони підтримували підрозділи НКВС.

Незважаючи на опір, протягом 1945–1946 рр. із Закерзоння депортовано в УРСР майже 0,5 млн осіб (понад 120 тис. родин). Часто-густо переселених осіб направляли в незвичні для них степові райони Херсонщини та Донеччини.

Водночас із західних областей УРСР до Польщі переселено майже 0,8 млн осіб (близько 160 тис. родин). Умови вивезення поляків теж були складними. Вагони подавали несвоєчасно, з розбитими вікнами та дверима.

Але на цьому випробування для українців прикордонних земель не припинилися. Ті з українців,

Операція «Вісла»

хто ще залишилися проживати на території Підляшшя, Холмщини, Закерзоння, Надсяння, будуть депортовані, але вже в межах Польщі — подія отримала **назву операції «Вісла»**.

Метою операції «Вісла» було переселення українського населення з території Закерзоння до Північної Польщі, зокрема, для асиміляції українців і українок у польському середовищі. Приводом до початку депортації стала загибель генерала К. Сверчевського, який був заступником міністра оборони Республіки Польща та потрапив у засідку УПА. І саме під приводом боротьби проти УПА почалося примусове переселення.

На збір людям давали 20 хв. Виселення супроводжувалося руйнуванням пам'яток культури (церков, цвинтарів, музеїв, бібліотек), невиправданими актами насильства, унаслідок яких загинуло 655 осіб.

Під час переселення українців намагалися розпорошити по території північно-західної Польщі. У селах могло проживати до 5 українських родин віддалено одна від іншої. Це було зроблено з метою якнайшвидшої колонізації українського населення. За даними польського уряду, під час операції «Вісла» було депортовано 140 575 осіб, за неофіційними даними — 150 тис. осіб. На захист жертв акції «Вісла» виступили лише підрозділи УПА.

Репресивна акція «Вісла» була скоординована з урядами СРСР і Чехословаччини, які надали збройні сили для блокування східних і південних кордонів Польщі.

Операція «Вісла» стала злочином польської комуністичної влади, що призвело до асиміляції українського населення та супроводжувалося численними порушеннями прав людини.

У 1990 році польський Сейм засудив дії тодішньої влади.

У жовтні 1947 року відбулася каральна акція уряду СРСР проти УПА у вигляді чергової примусової депортації населення Заходу України, яка називалася **«операція Захід»**. Переселяли тих, кого підозрювали у співпраці з УПА. Однак жодного розслідування не проводили, тому депортували всіх, хто викликали у радянської влади навіть найменші підозри. Головне завдання операції полягало у послабленні визвольного руху в регіоні.

Загалом було депортовано близько 78 530 осіб.

Операція «Захід» стала прикладом систематичного порушення прав людини в СРСР та черговим злочином радянської тоталітарної системи.

3. Виконайте самостійну роботу

1. У якому році розповсюджували листівки такого змісту:

«Переселення є наслідком дій УПА. Це важке, але необхідне рішення, яке забезпечить населенню спокійне життя в нових умовах, створених владою на інших територіях Речі Посполитої. Ті, хто не підкоряться наказу і залишаться в околицях, охоплених переселенською акцією, вважатимуться бандитами...»?

А 1944 р.

Б 1945 р.

В 1947 р.

Г 1955 р.

2. Утворення наркомату закордонних справ УРСР (1944 р.), вступ республіки до Організації Об'єднаних Націй (1945 р.) — це факти, що свідчать про:

А відновлення зовнішньополітичної діяльності України

Б приєднання України до Антигітлерівської коаліції

В початок післявоєнної відбудови України

Г вихід України з Другої світової війни

3. На картосхемі заштриховано територію, що увійшла до складу УРСР на підставі договору між СРСР та:

- А Румунією
- Б Чехословаччиною
- В Угорщиною
- Г Польщею

4. Укажіть прізвище керівника УПА протягом 1943–1950 рр.

- А С. Бандера
- Б Я. Стецько
- В А. Мельник
- Г Р. Шухевич

5. Яким терміном доцільно охарактеризувати операції «Вісла» та «Захід»?

- А евакуація
- Б депортація
- В мілітаризація
- Г еміграція

4. **Домашнє завдання:**

1. Перегляньте відео-матеріал.
2. Опрацювати конспект уроку.
3. Виконати самостійну роботу.

Виконані завдання відправте мені на електронну пошту anastasiamegei@ukr.net.

У темі листа вкажіть своє прізвище, ім'я, номер групи, назву навчального предмету.